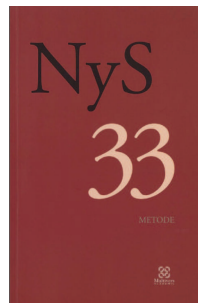

NyS

Titel:	Sprog og interview, interview og sprog – interviews som dataindsamlingsmetode i sprog- og sprogholdningsforskning
Forfatter:	Jacob Thøgersen
Kilde:	<i>NyS – Nydanske Sprogstudier 33. Metode,</i> 2005, s. 9-41
Udgivet af:	Multivers Academic
URL:	www.nys.dk

© NyS og artiklens forfatter

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre NyS-numre (NyS 1-36) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Sprog og interview, interview og sprog

– interviews som dataindsamlingsmetode i sprog- og sprogholdningsforskning.

JACOB THØGERSEN

INTERVIEWS SOM METODE

Mange og meget forskelligartede forskningstraditioner bruger interviewet som metode til dataindsamling. Nogle traditioner bruger interviewet for at få et objektivt udtryk for hvad andre mennesker mener om nogle enkelte, på forhånd bestemte spørgsmål. Andre traditioner bruger interviewet til i mere fundamental grad at få indblik i menneskers liv og i hvordan de forstår deres verden. Endelig er der de mere specifikt sprogvidenskabelige traditioner der bruger interviewet som en særlig tilgang til talesprog. For at beskrive de forskellige former for interviews må man give dem betegnelser – også selvom disse betegnelser vil kunne diskuteres. I det følgende vil jeg derfor omtale interviewtraditionerne som henholdsvis "det positivistiske", "det kvalitative" og "de lingvistiske" herunder bl.a. "det sociolingvistiske" og "det diskursanalytiske" interview.

I denne artikel vil jeg forsøge at give en præsentation af disse forskellige tilgange til interviewet som dataindsamlingsmetode. Jeg vil forsøge at udpege hvilke erkendelsesinteresser og hvilke forudantagelser der knytter sig til dem, og dermed hvilken type data og hvilke udsigelsesmuligheder de giver. Formålet er ikke at give en forskningshistorisk præcis gennemgang af de forskellige traditioner, men at vise spektret af udtalte forforståelser man kan gå til interviewet med. Et problem ved at så mange forskningstraditioner bruger interviews, er nemlig at der er en udtalt uenighed om hvad selve begrebet *interview* betyder. Er man

ikke bevidst om hvilken tradition man skriver sig ind i, er man ofte heller ikke bevidst om hvilke grundantagelser man påtager sig når man vælger en interviewmetode frem for en anden – og hvilke muligheder for udsigelser man afskærer sig senere i forløbet.

Det brede spektrum af interviewtraditioner kan bedst belyses ved at vise nogle ekstreme og let overdrevne interviewtyper, som sikkert ingen 100 % påtager sig, men som alle må forholde sig til og positionere sig et sted imellem.

Efter fremlægningsen af de forskellige interviewtilgange, vil jeg forsøge at vise hvordan jeg i mit ph.d-projekt om holdninger til engelsk i Danmark, må forsøge at forene flere af tilgangene.

INTERVIEWS ER MANGE TING

At kalde "interview" en veldefineret forskningsmetode og behandle den som noget der kan beskrives, er i virkeligheden en overdrivelse. I endnu højere grad er det en overdrivelse at kalde interviews for én forskningsmetode. For interviews er ikke en afgrænset metode som fx en statistisk frekvensanalyse kan være det. Interviews er en form for samtale. En form for samtale der har nogle særlige træk, men også en samtale med mange lighedspunkter med alle andre samtaletyper. I denne artikel beskæftiger jeg mig med forskningsinterviewet, vel vidende at det blot er én afart af interviews, og ikke nødvendigvis den hyppigst anvendte. Vi kender jo også interviews fra læge-patient-samtaler, jobsamtaler, nyhedsinterviews osv., men også helt banale hverdagssituationer som fx når man spørger sin ven om hvad han mener om regeringen eller hvad han lavede i sin ferie, har lighedspunkter med interviews. Hverken "hverdagsinterviewet" mellem venner eller de institutionaliserede læge-patient-samtaler og nyhedsinterviews er forskningsinterviews, men det er ikke let at pege på hvad der præcist markerer grænsen mellem forskningsinterviewet og andre interviews. Først og fremmest er interviews (og herunder altså forskningsinterviews) en samlebetegnelse for nogle metoder at gennemføre en samtale på som har visse fællestrekk, men som også er indbyrdes meget forskellige. På den strukturelle plan er de fælles om spørgsmål-svar-strukturen og om den skæve rollefordeling mellem de samtalende, men samtidigt opfatter og udfylder de denne struktur forskelligt.

Man kan i en beskrivelse af forskningsinterviewets karakter fokusere på hvordan det adskiller sig fra andre typer samtaler, eller man kan beskrive hvordan interviews netop på mange punkter ligner andre typer samtaler. Valget af fokus, på ligheder eller på forskelle, er ikke et neutralt valg, men indeholder i sig selv et valg af udgangspunkt og forudantagelser. Hvis man fokuserer på hvordan et interview *ligner* en hverdagssamtale, bliver ens ideal for interviewet en friere, mere ligeværdig og mindre struktureret "løben ud af tangenter" som kendetegner (vores ideal om) en hverdagssamtale (Albris 1991, Kvale 1997, Labov 1984). Hvis man derimod fokuserer på hvordan interviewet er *forskelligt fra* hverdagssamtalen, vil man betone interviewets strukturerede karakter med forhåndsdefinerede talerroller og spørgsmål der nøje er formuleret på forhånd, og man vil især betone interviewets karakter af objektiv videnssøgen (Manstead & Semin 2001). Som antydnet ovenfor skal beskrivelsen her ses som en markering af ekstreme standpunkter. I virkeligheden er der ingen der ønsker et fuldstændig ligeværdigt, fuldstændig ustruktureret interview; alle har i det mindste nogle emner de vil tale om, og dermed en strukturering, når de gennemfører et interview. Men graden af strukturering spænder vidt. For at se eksempler på hvor forskellige positionerne kan være, kan man fx sammenligne Labovs beskrivelse af det sociolingvistiske interview med Fowler & Manguones af det standardiserede surveyinterview:

The network [en grafisk fremstilling af de emner der skal dækkes under interviewet og mulige "naturlige" overgange fra et emne til et andet] is a guide for the interviewer as he or she constructs a simulated conversation which follows principles quite similar to the unfocused conversation of everyday life. The interviewer does initiate topics, often with questions; this is an expected role. But there is no rigid insistence upon a preset order of topics, and ideally the interviewer plays a part in the conversation which approaches that of any other participant: volunteering experience, responding to new issues, and following the subject's main interest and ideas wherever they go.

(Labov 1984: 36f., min fremhævning)

[...] the procedures for the interviewers to follow in handling the question-and-answer process in a standardized way are simply stated: Read all the questions exactly as worded.

If the respondent's answer to the initial question is not a complete and adequate answer, probe for clarification and elaboration in a nondirective way; that is in a way that does not influence the content of the answers that result.

[...]

The interviewer communicates a neutral, nonjudgemental stance with respect to the substance of the answers. *The interviewer should not provide any personal information that might imply any particular values or preferences with respect to topics to be covered in the interview, nor should the interviewer provide any feedback to respondents, positive or negative, with respect to the specific content of the answers they provide.*

(Fowler & Mangione 1990: 33, min fremhævning)

Begge citater beskriver *interviewet*, men det er vel rimeligt at spørge om det alligevel er det samme fænomen de beskriver.

Som sagt ovenfor er der ikke nogen klar grænse mellem den talesituation hvor man spørger sin ven om hvad han lavede i sin ferie eller hvad han mener om regeringen, og den hvor man spørger en interviewperson om det samme. Der er naturligvis forskelle på de to situationer, men de ligger ikke så meget i talesituationen som i hvilke formelle krav man stiller til spørgeren og især hvordan data efterfølgende bliver analyseret. Når ens ven svarer på hvad han lavede i sin ferie, er det naturligt at man selv kommer med en tilsvarende historie. Når ens interviewperson gør det samme, er det almindeligt at man udskriver ordret hvad han har sagt, at man sammenligner det med hvad andre har svaret på samme spørgsmål, og måske også med hvad de selv tidligere har sagt om ferier i almindelighed. Men selve spørgsmål-svar-sekvensen som er så fundamental for interviewet og for megen hverdagssamtale, er altså fælles for de to. Med andre ord lægger forskningsinterviewet som speech event sig tæt op ad hverdags-speech events. Det har fået interviewforskere til at diskutere om interviewets deltagere opfatter interviewet som en særlig genre, eller om interviewets (mis)brug af hverdagssamtalens træk er et metodisk og etisk problem for data. Nessa Wolfson (1976) citeres ofte for sin kritik af det sociolingvistiske interview (Heegaard et al. 1995: 6ff., Møller 1991: 249ff.). Hendes anklage er netop at det sociolingvistiske interview (og formentlig andre løst strukturerede interviewgenrer) udgør en ukendt og unaturlig hybridgenre for begge parter – det er ikke en struktureret hierarkisk udspørgen som man kender fra

skolen eller medierne, det er heller ikke en intim hverdagssamtale. Konsekvensen er at interviewet bliver en ubehagelig oplevelse for deltagerne fordi de ikke ved hvordan de skal agere. Wolfsons kritik er relevant for al interviewforskning, og desværre nok uomgængelig, ligesom den rejser spørgsmålet om hvilke genrer der så kan opfattes som kendte og uproblematisk. I det følgende vil jeg vælge at acceptere at interviewet er en speech event, kendt eller ukendt, uden at tage stilling til hvad en kendt og naturlig speech event i øvrigt måtte være. Jeg interesserer mig ikke så meget for om interviews *kan* gennemføres, men mere for hvordan de faktisk *bliver* gennemført, og hvordan de fremkomne data kan benyttes.

INTERVIEWETS BRUG

Man kan helt grundlæggende bruge interviews og interviewdata, fx om regeringer eller om ferier, på to forskellige måder: På den ene side kan man bruge interviewet og det sprog der bliver frembragt i det, som et vindue mod verden. Man udnytter her at sproget har refererende funktioner; altså at sproget kan bruges til at fortælle om noget som ikke er til stede i samtalsituationen eller om noget som er skjult for den ene af de to talende, fx den andens tanker, følelser osv. På den anden side kan man bruge interviewet for at få frembragt talesprog som i sig selv er det man er interesseret i. Den ene fremgangsmåde er altså interesseret i sproget som *medium* for at få viden om "verden derude", mens den anden er interesseret i sproget som *objekt* i sig selv.¹ Den første og mest basale opdeling af interviewgenren mener jeg altså er den mellem en "verden derude"- og en "sproget i sig selv"-tilgang.

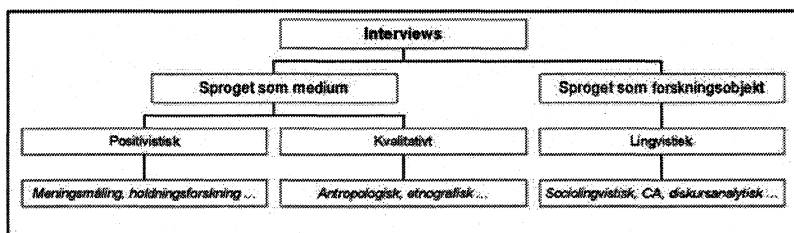
Den del af interviewforskningen som bruger interviewet for at undersøge "verden derude" kan igen underopdeles. Dels i noget man kunne kalde en positivistisk, ofte kvantitativ, forskning der forsøger at få svar på *hvad* folk mener og tænker. Dels i en antropologisk eller etnografisk baseret, som oftest kvalitativ, forskning der snarere er interesseret i *hvordan* folk tænker. Denne skelnen, der her er præsenteret både skematisk og tentativt, bliver udviklet nedenfor.

Også den del af interviewforskningen der beskæftiger sig med sproget som objekt kan underopdeles afhængigt af hvilket sprogligt niveau der undersøges. Man kan i hvert fald udskille *den sociolingvistiske tra-*

dition som (primært) er interesseret i udtalevariationen (Albris 1991, Heegaard et al. 1995, Labov 1984); en *diskursanalytisk* som interesserer sig for fx gentagne sproglige repertoier eller retoriske træk som udtryk for sociale *diskurser* (Potter & Wetherell 1987); og en *konversationsanalytisk* (CA) tradition som beskæftiger med samtaleens mindstede, fx spørgsmål-svar-sekvenser, og hvis interesse for interviews først og fremmest har været den kritiske analyse af hvad der faktisk sker under den interaktion som et interview repræsenterer. CA-tilgangen har især taget strukturerede, "positivistiske", interviews under behandling (Houtkoop-Steenstra 1995, 2000, Stax 2000, Suchman & Jordan 1990); men Briggs' behandling af de mere generelle grundantagelser som interviewgenren baseres på, låner også analyseværktøjer fra CA og i endnu højere grad fra CA's skolestiske udgangspunkt, etnometodologien (Briggs 1986: 47, 109f.).

Skematisk og forsimplet kan man sætte de forskellige interviewtraditioner op i et skema som i figur 1.

FIGUR 1. FORSKELLIGE INTERVIEWTRADITIONER

I det følgende vil jeg forsøge at præsentere hver af de tre interviewtilgange som i figuren bliver benævnt *positivistisk*, *kvalitativ* og *lingvistisk*.

SPROG SOM ET VINDUE MOD VERDEN

Historisk har interviewmetoden sit udgangspunkt i venstre side af figuren, altså med sproget som medium, som et vindue mod verden. Man interviewer i første omgang mennesker for at lære noget om dem, det gjorde fx allerede Herodot i det antikke Grækenland. Først meget se-

nere opstod interessen for interviewet som samtalsituation. Måske kan Freuds psykoanalytiske interview ses som eksponent for denne gryende interesse for samtalen i sig selv. Under alle omstændigheder er hans opfattelse af interviewet interessant: dels fordi han mener samtalen i sig selv har terapeutisk virkning, dels fordi dets sigte er at trænge ned under og bagved de svar som interviewpersonen er sig bevidst (at gøre det ubevidste bevidst for interviewpersonen), dels fordi Freud interesserede sig for de mellemmenneskelige relationer som opstår under samtalen – patientens had eller kærlighed til terapeuten og projektioner af sine egne følelser på terapeuten (Egidius 2001: 460ff.). Interessen for det rent sproglige materiale der produceres i interviewet, kan måske dateres til 1800-tallets (national)romantiske interesse for dialekter og folke-minder. I hvert fald er interessen for interviewet som et vindue mod verden langt ældre end interessen for interviewets form.

I nyere tid kan man i en *vindue mod verden*-tilgang bruge betegnelsen interview enten om de meningsmålinger som analyseinstitutter, valgforskere og markedsanalytikere bruger, eller om det som etnografer og antropologer gør når de taler med fremmede folkeslag om disses verden og verdensopfattelse. Fælles for de to typer af interview er altså at man interviewer for at belyse en verden som ikke er umiddelbart tilgængelig for observation – fx fordi den tilhører informantens indre liv. Der er dog også fundamentale forskelle mellem de to traditioner. Så fundamentale at disse som oftest ses som hinandens modpoler, nemlig som repræsentanter for henholdsvis kvantitative og kvalitative metoder. Min påstand er dog at de to traditioner, som jeg benævner *det positivistiske* og *det kvalitative* interview, har en del fællestræk der for en sprogvidenskabelig opfattelse af interviews placerer dem i samme overordnede kategori.

Det positivistiske og det kvalitative interviews traditionelle forskelle bunder i deres forskningshistoriske tilblivelse og i de problemer de ønsker at belyse: Det *positivistiske interview* er udviklet af den behavioristiske psykologi og af den positivistiske sociologi til brug i holdnings- og meningsundersøgelser, fx i form af forbrugeranalyser, valgforskning osv. Et positivistisk interview anvendes i dag ofte for at undersøge *holdninger*. Traditionen bygger helt fundamentalt på den common sense-antagelse at man ud fra folks holdninger kan forudsige

deres handlinger – for eksempel i forbindelse med køb af en vare eller stemmeafgivning. Hvis folk siger at de bedre kan lide Pepsi Cola end Coca-Cola, og hvis de siger at de vil købe Pepsi, så betyder det at Pepsi har et godt produkt, og at deres salg er sikret. Koblingen mellem holdning og handling er godt nok blevet problematiseret i hvert fald siden LaPieres forsøg i 1930'erne (LaPiere 1934, refereret i Bohner 2001). I et stærkt racistisk (antikinesisk) USA rejste (den hvide) LaPiere rundt sammen med et kinesisk ægtepar. Af de 251 restauranter og hoteller de tre besøgte blev de kun nægtet adgang ét sted. Men da LaPiere et halvt år efter skrev til de samme restauranter og hoteller og spurgte om de modtog kinesere som gæster, svarede 92 % at det gjorde de ikke. På trods af dette klassiske angreb på sammenhængen mellem holdning og handling er den positivistiske tradition stærk, og både forbrugeranalyser og meningsmålinger er så udbredte som aldrig før.

Det kvalitative interview på den anden side er udviklet af antropologer og etnografer til brug i deres feltarbejder enten blandt fremmede folkeslag i afsides egne af verden, eller i knap så afsides kroge af vores eget samfund som vi ellers sjældent får indblik i. Hvor det positivistiske interview altså er interesseret i *holdninger* og svar på få og enkle spørgsmål, så er det kvalitative interesseret i at få indblik i hvordan (fremmede) mennesker forstår deres verden. Forskningsmetodisk betyder det også at de to skoler ser forskelligt på stort set alle elementer i et interviewprojekt: Hvor meget data der skal indsamles, hvilken karakter data skal have, hvordan interviewerens skal agere, hvordan analysen kan og skal foretages, hvordan resultaterne kan fortolkes, ja hvad hele formålet med forskningsprojektet er. Det er ikke helt fejlagtigt at vende tilbage til definitionen af interviewet som blev givet ovenfor: Det eneste disse to traditioner er enige om ved et interview, er at det er en samtale der er kendetegnet ved spørgsmål-svar-struktur, og at det er en samtale hvor de deltagende spiller tydeligt definerede roller – og altså at undersøgelsens egentlige objekt ligger uden for samtalen. Jeg vil i det følgende forsøge at præsentere de to traditioner en ad gangen.

DET POSITIVISTISKE INTERVIEW

At kalde det interview som udspringer af forbruger- og meningsmålingsundersøgelsen for "positivistisk" er i virkeligheden noget af en tilsnigelse. "Positivism" kan i dag have en negativ klang, der er sikkert ingen af de forskere der bruger denne form for interview, som vil kalde sig selv for positivist. "Positivistiske interviews" er derfor heller ikke en betegnelse man vil se i metodelitteraturen, derimod ser man betegnelser som 'standardiserede interviews', 'strukturerede (i modsætning til semistrukturerede) interviews' eller 'survey- eller meningsmålings-interviews'. Når jeg alligevel – lidt provokerende – bruger betegnelsen positivistisk er det fordi tilgangen bærer rundt på meget arvegods fra den egentlige positivism: Data skal frembringes på neutral vis og efter stringente metoder, data er en afspejling af virkeligheden – en sandhed som er derude, og sandheden er i den forstand objektiv. Dette positivistiske arvegods finder man også i former for undersøgelser der ikke kan opfylde de repræsentativitetskrav der stilles til surveys, derfor finder jeg betegnelsen surveyinterview uheldig. Der kunne ligeledes være gode grunde til at omtale traditionen som *kvantitativ*; det er den nemlig i overvejende grad. Jeg bruger alligevel betegnelsen positivistisk for at understrege at det afgørende for metoden ikke er at data er kvantificerbare, men at de kan beskrives objektivt, og at metoden søger dem gennem standardiserede metoder.

Inden for psykologien opfattes interviews som *selvrapporteringsmetoder* på linje med spørgeskemaafkrydsninger (Manstead & Semin 2001: 99ff.). For at forstå det positivistiske interviews natur må man forstå det ud fra den behavioristiske psykologis forskningshistorie. Interviews opfattes her sammen med spørgeskemaer som en "hurtigere, billigere og lettere målemetode end observation":

The researcher does not have to contrive a laboratory setting or find a natural setting in which to observe a behavioural response; furthermore, there is typically no need to train observers to use recording equipment, for self-reporters are usually recorded by the participants in the form of written responses.

(Manstead & Semin 2001: 99)

Positivistiske interviews er altså den næstbedste ting. Når man ikke har tid og råd til at vente på at mennesker gør det man gerne vil vide om de

gør, så kan man spørge dem i stedet, og registrere hvad de siger som udtryk for hvad de gør eller ville have gjort.

Det er sigende for det positivistiske interview at der kun findes en begrænset litteratur der beskriver hvordan interviewerens rolle opføres – Fowler & Mangione (1990) er en undtagelse. Der findes derimod omfattende beskrivelser af hvordan et spørgeskema skal udføres og (de skriftlige) spørgsmål formuleres (fx Hjorth Andersen 1982), men interviewerens rolle bestemmes oftest negativt: "... a poorly trained interviewer can easily bias the respondent's answers by hinting at a desired or socially acceptable response" (Manstead & Semin 2001: 100). En dårlig interviewer kan altså påvirke svarene. Det må betyde at en god interviewer ikke påvirker svarene, og dermed kan man udlede at målet er at interviewerens rolle i et positivistisk interview skal være så neutral som det overhovedet er menneskeligt muligt. Det ligger i traditionens grundforståelse at sandheden ligger inde i den interviewede og at denne sandhed ikke må sløres eller manipuleres af den støj som en interviewers personlighed kunne udgøre. Et positivistisk interview bliver derfor som regel gennemført efter et spørgeskema. Spørgeskemaet er en rettesnor for interviewerens rolle der skal sikre at han stiller alle interviewpersoner de samme spørgsmål med præcis samme ordlyd sådan at resultater kan sammenlignes mellem grupper. Kliniske eksperimenter har nemlig vist at ordlyd kan påvirke hvordan folk svarer på et spørgsmål – mest ekstremt selvfølgelig i såkaldt ledende spørgsmål – så kun ved at præsentere alle interviewpersoner for præcis det samme spørgsmål kender man sit måleinstrument og har mulighed for at eftergøre eksperimentet. På sand naturvidenskabelig vis kan man altså sige at spørgsmålene fungerer som et termometer der tager temperaturen på interviewpersonens holdninger, erfaringer eller hvad det nu måtte være.

Et spørgeskema har to store fordele: dels som allerede nævnt at det kan beskrives som et måleinstrument og efterprøves i andre eksperimenter, dels at det ordner svarene i på forhånd definerede kategorier. Det første er en betingelse for forskning i naturvidenskabelig og objektiv forstand. Det andet er en betingelse for at kunne sammenligne forskellige personer og grupper med hinanden; hvis den enkelte interviewperson selv formulerer sit svar, kan man være sikker på at få ikke-kompatible data, nogle svarer med et énstavelsesord, mens andre svarer med en fortælling fra deres barndom. Kun ved at inddele svarene i fastlagte kate-

gorier kan man sammenligne – og besvare det ofte stillede ”hvor mange danskere mener ...?” Med andre ord: I et spørgeskema er ikke bare spørgsmålene givet på forhånd og uafhængigt af kontekst, også svarene (eller rettere svaralternativerne) er fastlagt af forskeren på baggrund af hans hypoteser om hvad svarpersonerne kan tænkes at ville svare.

DET KVALITATIVE INTERVIEW

I de sidste 20-25 år har man set en voldsom vækst i socialforskningens brug af kvalitative tilgange til verden. Det anslås fx at der i Danmark i perioden 1980-2000 er offentliggjort ca. 1000 socialvidenskabelige undersøgelser af kvalitativt tilsnit (Olsen 2002: 14). De kvalitative tilgange opfattes som en reaktion på og en frigørelse fra de unaturlige eksperimenter som den positivistiske forskning forestår. Man har ment at de positivistiske metoder virkede unødvendigt reduktionistiske endda dehumaniserende. Og uafhængigt af disse etiske overvejelser har man kritiseret at de stramt strukturerede laboratorieeksperimenter som er positivismens udgangspunkt, ligger så fjernt fra den hverdag vi som sociale individer befinder os i, at positivismens resultater dårligt kan fortælle os noget om virkeligheden uden for laboratoriet.

De kvalitative metoder forholder sig fundamentalt forskelligt fra de positivistiske metoder til hvad sandhed er og til hvordan sandhed afdækkes i forskning. For et kvalitativt forskningsprojekt er sandheden ikke en objektiv størrelse som kan fremgraves, men altid en fortolkning som skabes i en konkret sammenhæng, og som derfor ikke har nogen absolut generaliserbarhed (for en diskussion af kvalitative interviews' validitet se Kvale 1987). Der er forskellige grader af radikalitet inden for dette grundsyn. Nogle forskere vil fokusere på hvordan den viden som den kvalitative forskning afdækker, afhænger af den konkrete forsker. De vil nærme sig en forståelse af forskningen som en impressionistisk-journalistisk genre; altså at forskeren oplever noget som han fortæller videre til sit publikum med sine egne ord. Kvale bruger i stedet for journalisten *den rejsende* som metafor for denne opfattelse (Kvale 1997: 18). Andre forskere vil mene at det de siger om deres forskningsobjekt har en større grad af robusthed; altså at hvis andre forskede i det samme ville de finde ”mere eller mindre” det samme. De har i den forstand afdækket en ”objektiv” sandhed. Endelig – i den mest ekstreme

ende af det konstruktivistiske kontinuum – finder man visse moderne antropologer og etnografer for hvem analysens blik vendes indad, mod dem selv og mod den refleksion der sker i dem selv under et interview. Her er det ikke en virkelighed der afdækkes, men fortolkninger af fortolkninger af fortolkninger der finder sted både i interviewpersonen og i forskeren (se Clifford & Marcus 1986 for et indblik i denne diskussion). Antropologen Cecilie Rubow skriver om sine interviews med ”almindelige mennesker” om døden og kirkelige døderitualer:

Efterhånden fortonede den konkrete rituelle hændelse sig, og i stedet dukkede fortolkningernes komplekse orden frem, hvor indholdet i første, anden, tredje, fjerde orden hele tiden er i bevægelse og indlejrer hinanden. Alle fortolker alle, og derved indskrev projektet sig som ”selv-antropologi” [...] dvs. en faglig refleksion over kultur og samfund i en verden, som selv reflekterer over kultur og samfund.

(Rubow 2003: 239)

Rubows bog (2000) er en fascinerende fremstilling af denne selvrefleksive form for analyse. Det centrale datakapitel (ibid.: 77-114) er opstillet som tospaltet tekst. I den venstre spalte findes en fremlægning af citater fra interviewene og beskrivelser af religiøse handlinger set udefra osv., som man forventer det af en kvalitativ analyse. I den højre spalte findes teoretiske refleksioner der sætter informanternes svar ind i en faglig diskurs, regikommentarer til interviewets forløb osv. Forfatteren reflekterer over sine egne refleksioner, og prøver måske at forstå sin egen forståelse af interviewene og informanterne. På den måde bliver forskningens data de forandringer der sker i forfatteren ved hendes møde med informanternes fortællinger. Der er langt fra en sådan opfattelse af interviewet som lag på lag af fortolkninger, til den positivistiske forskers ideal om at ”læse spørgsmålet som det er skrevet og notere interviewpersonens svar præcis som det er sagt”.

Fælles for alle positioner i det konstruktivistiske kontinuum er dog en bevidsthed om at det fortolkende led som forskeren udgør, spiller ind på forskningens produkt. Men graden af subjektivitet kontra intersubjektivitet udgør altså et temmelig bredt kontinuum.

Bevidstheden om at forskersubjektet gennem sin fortolkning aktivt spiller ind på vidensproduktet, giver den kvalitative tradition nogle muligheder, men også et ansvar som den positivistiske tradition kan frasige

sig. Den kvalitative forsker har en ret til at fortolke sine data mere frit og mindre tekstnært end sin positivistiske kollega; til at inddrage sin viden om det samfund han udforsker og ikke bare gengive svaret på det enkelte spørgsmål. Men samtidigt har han en forpligtelse til at forklare hvordan han kommer frem til sine fortolkninger. Enhver kvalitativ forskningsproces er således refleksiv, det kræves at forskeren hele tiden sætter spørgsmålstejn ved sine egne antagelser. Hvor den positivistiske forsker altså opstiller hypoteser og forsøger at forkaste dem ved eksperimenter, opstiller den kvalitative forsker fortolkninger som han eksplícit argumenterer for – og lige så vigtigt: argumenterer imod.

Et kvalitativt interview ligner en hverdags samtale meget mere end et positivistisk interview gør. Den kvalitative interviewer vil ofte have en interviewguide med sig – en dagsorden med emner der gerne skal behandles under interviewet. Men hvor det positivistiske spørgeskemas spørgsmål altid skal formuleres på samme måde og i samme rækkefølge, så er den kvalitative interviewguide et oplæg til improvisation. Spørgsmålene formuleres forskelligt og skal helst stilles så de falder naturligt i samtalen, og måske vigtigst: Hvis informanten fortæller noget der ligger uden for interviewguidens rammer, vil det ofte blive opfattet som et plus og ikke som spild. Interviewets forløb står altså i nogen grad til forhandling, og skal helst (så meget som muligt) nærme sig en *samtale*.

Det kvalitative interviews natur af pseudohverdags samtale betyder også noget for hvordan intervieweren må og skal opføre sig. Den kvalitative interviewer vil som regel stille sig an som den udefrakommende fremmede der ønsker at blive oplært i den interviewedes verden. Som James Spradley programmatisk skriver:

I want to understand the world from your point of view. I want to know what you know in the way you know it. I want to understand the meaning of your experience, to walk in your shoes, to feel things as you feel them, to explain things as you explain them. Will you become my teacher and help me understand?

(Spradley 1979: 34)

Intervieweren stiller naive og dumme spørgsmål, og efterhånden som han får indsigt i informantens verden kan han tillade sig at gætte på hvad informanten mon vil svare. "Er det så det samme som ..." eller "hvordan er ... forskelligt fra ...", kan den kvalitative interviewer spørge; noget som er utænkeligt for den positivistiske.

Det positivistiske interview gennemføres uden at de to talende ved noget om hinanden eller hinandens verden, i et slags konversationelt *nihil*; mens det kvalitative mere har karakter af undervisning af og vidensafprøvning for intervieweren/forskeren (Briggs 1986, Spradley 1979).

FORSKELLE OG LIGHEDER I PUNKTFORM

I de foregående afsnit er de positivistiske og kvalitative interviewtilgange blevet præsenteret hver for sig. Som en støtte for tanken, opsummerer jeg i dette afsnit nogle af de vigtige forskelle mellem de to retninger. Desuden findes i figur 2 nedenfor nogle stikord til de to traditioner.

- Det positivistiske interview arbejder som sagt ud fra en objektiv virkelighedsforståelse, hvor forskelle mellem grupper eller mellem individer kan afdækkes hvis måleinstrumentet holdes konstant. Det kvalitative interview forstår virkeligheden som en konstruktion – en *fortolkning* af virkeligheden og ikke virkeligheden selv.
- Det positivistiske interview arbejder med *beskrivelser*, det kvalitative med *forståelser*. Den kvalitative forsker forsøger så vidt muligt at sætte sig i den interviewedes sted, den positivistiske forsøger objektivt at beskrive den interviewedes responser (og bagvedliggende, skjulte faktorer).
- Det positivistiske interview arbejder med *svarpersoner*, deltagere i et eksperiment, det kvalitative arbejder med *informanter*, lokale insider-eksperter.
- Det positivistiske interviews arv fra den naturvidenskabelige positivisme ses i at det især er velegnet til at afdække forskelle og frekvenser inden for et felt hvor man i forvejen kender de mulige svar, hvor man altså allerede kender feltet. Det er derimod svagt til at indsamle ny forståelse af et felt netop fordi det kommer til feltet med nogle foruddefinerede svarkategorier.
- Det positivistiske interview forudsætter en hypotese om at visse faktorer spiller ind på et fænomen, fx at socialklasse eller køn spiller ind på holdninger. Til gengæld kan det ikke i sig selv afsløre sammenhænge man ikke var bevidst om, men kun give svar på de spørgsmål man stiller, og kun svar inden for sine for-

udbestemte kategorier. Derfor vil man i et konkret projekt ofte bruge kvalitative metoder til at afdække feltet og positivistiske til at afsøge hvor hyppige visse sammenhænge er.

FIGUR 2. STIKORD TIL POSITIVISTISKE OG KVALITATIVE INTERVIEWS

<p>Positivistiske interviews:</p> <p>Intervieweren skal altid stille de samme spørgsmål på den samme måde, og skal stræbe efter total neutralitet.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Objektiv virkelighedsopfattelse – virkeligheden er derude, det er forskerens opgave at afdække den - Beskrivelser - Svarpersoner - Standardiserede og ikke-naturlige situationer, fx eksperimenter - Bruges når man kender feltet og er interesseret i frekvenser - Bruges til at undersøge fx erfaringer, meninger og holdninger - Udforsker forskelle inden for et samfund – fx ens eget - Viden er rationel og bevidst - Vores termer (fx i spørgeskemaer) - Deres fortolkninger - Svar, sprog, meninger, holdninger (fokuseret på indhold/teksten) - Store stikprover - Man formoder høj reliabilitet, muligvis på bekostning af validitet <p>Kvalitative interviews:</p> <p>Intervieweren forsøger at forstå verden som hans informant forstår den.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Intersubjektiv virkelighed – virkeligheden er den virkelighed vi skaber i fællesskab her-og-nu - Forståelse - Informanter - Ikke-standardiseret, men naturlig(ere) situationer fx i form af samtaler - Bruges når man ikke kender feltet på forhånd - Bruges for at undersøge folks måder at forstå deres verden på - Udforsker fremmede (oprindeligt i geografisk forstand, nu ofte i social forstand) kulturer - Viden er praksis - Deres termer - Vores fortolkning - Personen bag svarene (fokuseret på forfatter/medlem af kulturen) - Små stikprøve eller enkelte cases - Man formoder en lav reliabilitet, men høj validitet 	
---	--

DE LINGVISTISKE INTERVIEWS

Den anden hovedtype af interviews som blev præsenteret i figur 1, er som sagt den type der benytter interviewet til at fremskaffe sproglige data. Det klassiske interview af denne type er vel det traditionelle dialektologiske hvor intervieweren spørger den interviewede ”og hvad kalder du så sådan én her?”; og noterer svaret ”en stang” eller hvad det nu måtte være, samt særlige sproglige træk som fx vokalkvaliteter. Det dialektologiske interview minder med sin baggrund i folkemindeforskningen på sin vis om det etnografiske interview, begge er interesserede i ”fremmede kulturer”. Så vidt jeg kan se dog med den forskel at dialektforskningen er interesseret i en ren *beskrivelse* af en kultur eller et sprog, mens etnografien også ønsker at *forstå* kulturen, og i et vist mål at blive insider i den (for en beskrivelse af det dialektologiske interview se Hovmark 2004).

I nyere tid er det prototypiske eksempel på en interviewgenre der primært interesserer sig for den sproglige udformning af svarene *det sociolingvistiske interview*. Det sociolingvistiske interview blev udviklet af William Labov som en metode til at undersøge spektret for og mekanismerne bag stilistiske skift. "There are no single style speakers" siges det programmatisk (Labov 1984: 29) og "[s]tyles can be ranged along a single dimension, measured by the amount of attention paid to speech" (ibid.). Det sociolingvistiske interview er designet sådan at forskellige sproglige opgaver – fra oplæsning af ordlister til fortællinger om egen barndom – presser informanten til forskellige grader af opmærksomhed om eget sprog. Når informanten fortæller historier om sin barndom formodes han eller hun at være mindst opmærksom på sit sprog, og at stilskifte i retning af *the vernacular* (da. "dagligsprog"). "Vernacular" defineres som "that mode of speech that is acquired in pre-adolescent years" (ibid.). I den modsatte ende af opmærksomhedsskalaen findes som sagt oplæsning fra en ordliste, hvor informanten formodes at være meget opmærksom på sit sprog og derfor stilistisk bevæge mod mere formelt sprog.

Labov er altså interesseret i at fremprovokere talesprog med forskellige grader af formalitet. Dog slås det fast at:

"The vernacular, in which the minimum attention is paid to speech, provides the most systematic data for linguistic analysis. [...] In some cases, systematic data can be obtained from more formal speech styles, but we do not know this until they have been calibrated against the vernacular" (ibid.).

Det er derfor heller ikke overraskende at man hos Labov kan finde et citat som det ovenfor: at det er interviewerens mål at skabe "a simulated conversation which follows principles quite similar to the unfocused conversation of everyday life" (ibid.: 36), fordi *the vernacular* optræder i uformelle situationer og samtidig er målestokken for de øvrige stilistiske niveauer.

Som nævnt er Labovs metode blevet kritiseret for at udsætte interviewer og informant for en talegenre som de ikke er bekendt med, og derfor føler sig utilpasse ved (Wolfson 1976). Det er jo et definerende træk ved Labovs vernacular at det er den stil hvor man er mindst op-

mærksom på sit sprog. Bliver situationen utryg og pinlig (i princippet det modsatte af hverdagssamtalen) formodes det derimod at informanten bliver gjort meget bevidst om sproget. I yderste konsekvens betyder det at det sociolingvistiske interview ikke giver de naturlige og afslappede taledata det postulerer.

Endvidere kritiseres det sociolingvistiske interview for at antage at interviewerens udgør et sprogligt-stillistisk fikspunkt (Heegaard et al. 1995). Heegaard et al. anbefaler at man "undlader at benytte DSI [det sociolingvistiske interview] som indsamlingsmetode i kvantitative studier, såfremt man ønsker at kunne beskrive og forklare sprog i relation til den kontekst de produceres i" (ibid.: 58). Deres analyse af 4 interviews hvor den samme interviewer interviewer 2 arbejderklasse- og 2 middelklasseinformanter, viser nemlig at de sociale relationer mellem interviewer og informant langtfra er lige i de forskellige interviews. Når (middelklasse-)intervieweren taler med middelklasseinformanter opstår der en mere åben og fri samtale. Når han taler med arbejderklasseinformanter tager samtalen mere karakter af spørgsmål-svar mellem forsker og forskningsobjekt. Kritikken er eksplicit rettet mod Labovs sociolingvistiske interview, men jeg ser ingen grund til at de samme socialklasseforskelle ikke skulle spille ind i alle andre typer af (kvalitative) interview.

En tilsvarende, men mere generel, kritik af interviewet som genre, er som nævnt ovenfor rejst på baggrund af konversationsanalytiske (CA) analyser af interviews, især telefonmeningsmålingsinterviews. Når jeg ovenfor præsenterede CA som en lingvistisk genre der benytter interviews er det nemlig ikke helt præcist. Med CA's fokus på naturlige hverdagssamtaler som data, er det ikke sandsynligt at nogen CA-analytiker vil bruge interviewet for at frembringe data. Derimod har adskillige CA-analytikere brugt allerede foreliggende interview-data for at undersøge interviewet som en særlig samtaletype. Mange forskere med et CA-udgangspunkt, fx Suchman & Jordan (1990), Houtkoop-Stenstra (1995, 2000), Stax (2000) Schaeffer (2002), Schaeffer & Maynard (1996), har undersøgt hvordan spørgeskemaets stramt standardiserede formler i praksis bliver brugt i en meningsmåling. De er alle enige om at positivismens fordringer på stramt standardisering ikke svarer til virkeligheden i interviewene. Respondenter er ikke svarmaskiner der leverer svar på skalaer mellem 1 og 5 som det antages. Virkelige respondenter

misforstår spørgsmål, svarer "både og" eller "ingen af delene" og vil hellere diskutere spørgsmål og svar end svare ind i spørgeskemaets kontekstfrie univers. Og rigtige interviewere er ikke spørgemaskiner. De bliver pinligt berørte når respondenter ikke forstår spørgsmålene, de forsøger at forklare og hjælpe. Begge deltagere gør det som intet spørgeskema tager højde for: de tænker og prøver at forstå. Løsningen bliver for Houtkoop-Stenstra (2000: 180ff.) at tillade interviewer en større grad af konversationel frihed. I erkendelse af at mennesker er forskellige og at enhver samtale er en social interaktion, bliver hendes forslag at lade interviewer udnytte sine evner som socialt væsen og gennemføre interviewet som en samtale.

I vores tid hvor *diskurs* er blevet et buzz word for megen kvalitativ forskning, er der naturligvis også forskere der har inkorporeret diskursanalysens forståelse af sprog i interviewforskning.

En sådan diskursanalytisk orienteret retning der har brugt interviews, er den såkaldte diskursive psykologi (Edwards & Potter 1992, Potter & Wetherell 1987). Den diskursive psykologi undersøger hvordan holdninger kommer til udtryk og konstrueres som sproglige udtryk, "holdningsytringer" i et interview. Disse "holdningsytringer" kan på den ene side opfattes som fælles samfundsindlejret tankegods. På den anden side er de ikke blot udtryk for informantens socialt indlærte kundskaber, de er udtryk der bruges i en samtalsituation for at udføre et konkret stykke konversationelt arbejde, fx overtale eller lukke munden på samtalepartneren (Edwards & Potter 1992: 2-3). Man kan altså sige at diskursiv psykologi i forhold til den kvalitative interviewforskning præsenteret ovenfor, gennemfører en omfortolkning af holdningsudtrykkenes væsen. For at forstå denne omfortolkning kan man tænke på den med analogi til historikerens brug af sin kilde (jf. note 1). Historikeren kan anskue sin kilde enten som en *frembringelse*, som siger noget om den tid den er frembragt i, eller som en *beretning*, som fortæller noget om en svunden tid. Diskurspsykologiens omfortolkning består i at anskue holdningsudtrykket som en *frembringelse* der fortæller noget om den kontekst (samtalen) den optræder i og ikke som en *beretning* om informantens indre tilstande (holdninger eller erfaringer). Ikke ulig Houtkoop-Stenstras (2000) kritiske analyser af hvad der faktisk sker i et holdningsinterview, forsøger diskurspsykologien at

viser hvordan det som den klassiske holdningsundersøgelse kalder holdninger, "i virkeligheden" er træk i et sprogligt spil, og er en konsekvens af det aktuelle interview. Den tale som den interviewede frembringer, afslører derfor ikke noget om hans indre.

I stedet for at afdække "holdninger" som det positivistiske interview gør eller "verdensforståelse" som det kvalitative gør, afdækker diskursiv psykologi (når den vover sig ud i generaliseringer) *interpretative repertoires* (Potter & Wetherell 1987: 146ff.); særligt prominente og ofte gentagne argumenter for eller imod et aktuelt emne. Her kan man se det "diskursive" i *diskursiv* psykologi, nemlig at den afdækker de diskurser, særlige måder at tale om et emne på, som findes eksplicit i samfundets sprog, men alligevel ofte overses "fordi det nu engang er sådan det er". Dette står i modsætning til søgen efter *holdninger* som dels tilhører personens indre liv, og dels er bevidste og kan diskuteres. Man kan ikke umiddelbart spørge en person hvad diskursen om indvandrere i Danmark er, for diskursen udgør hele det (ikke uendelige) repertoire af mulige måder man kan tale om indvandrere på. "Holdninger" (eller "holdningsstyringer") må man omvendt opfatte som personens aktuelle valg af én af disse måder.

Eksempler på samfundets diskursive repertoires kunne være det som Wetherell & Potter (1992) finder i deres undersøgelse af racisme i New Zealand. To af disse er at "oprindelige folk skal følge deres traditionelle kultur", og "oprindelige folk må integrere sig i moderne samfund". Sådanne repertoires kan komme på tværs af hinanden. Man vil derfor i et konkret interview ofte se at betydningen af repertoires bliver forhandlet, og ligeledes at der forhandles om hvilke repertoires der kan bruges til at argumentere for hvad.

En interessant dansk tilgang med et diskursanalytisk (ikke diskurspsykologisk) udgangspunkt, repræsenterer Lene Tanggaard (2003). Det er hendes pointe at interviewerens altid tilskrives en position inden for det felt som interviewet drejer sig om. Hun har interviewet unge på en teknisk skole om deres forhold til læring, og finder at de opfatter hende som en repræsentant for visse idealer om læring og om psykologi (hun er psykolog). Uanset om interviewerens altså opfatter sig selv som repræsentant for disse holdninger, er det uundgåeligt at informanten udtrykker sine svar i bevidst stillingtagen til interviewerens (formodede)

holdninger. Hun mener derfor at interviewet kan "opfattes som en situation, hvor diskurser [om læring] krydser klinger og kæmper om at producere viden" (Tanggaard 2003: 22). Hun stiller spørgsmålene: "kan målet for et forskningsinterview eksempelvis primært være *dissensus* fremfor *konsensus*?" og "[k]an opfattelsen af formen på et interview udvides ved et fokus på kamp frem for fokus på forskerens empathiske indlevelse med og intime nærhed til forskningens felt?" (ibid.). Tanggaard lader spørgsmålet stå åbent, men rejser altså muligheden for et interview som står i skærende kontrast til både det upersonlige positivistiske og de mere intime kvalitative interviews.

Almindeligvis vil de lingvistiske interviews' krav til interviewererne ligne dem der gælder for den kvalitative interviewer. De lingvistiske interviews ønsker nemlig også en form for data der ligner naturlige data, og altså kun adskiller sig derved at forskeren har bestemt hvad der skal tales om. De lingvistiske traditioner er netop interesserede i at sige noget om "den sproglige virkelighed" som den er når den ikke bliver iagttaget; hvis det viser sig at de interviewede ville have talt anderledes uden for interviewet, er det derfor ubrugeligt. Tænkte man sig fx at mennesker havde en særlig interview-sociolekt, så ville det sociolingvistiske interview blive værdiløst. Og hvis det viste sig at informanter brugte særlige repertoarer eller argumenter når de bliver interviewet – repertoarer som de ikke ville bruge hvis de ikke blev interviewet – så ville den diskursive psykologis interviews være værdiløse. Selvom de lingvistiske interviews altså kun beskæftiger sig med det sprog der rent faktisk frembringes (og ikke nødvendigvis påstår nogen reference til verden-derude) undslipper de derfor ikke det problem at interviewet kan udgøre en særlig genre som kan påvirke data. Hvor *sproget som medium*-traditionerne kan kritiseres for at beskrivelsen af verden-derude bygger på sproglige data som ikke er uafhængig af den aktuelle situation, så kan det lingvistiske interview kritiseres for at den aktuelle situation måske frembringer sproglige data som ikke siger noget om den sproglige virkelighed udenfor interviewet.

Endelig kan man, hvis man tager udgangspunkt i en vindue mod verden-opfattelse, kritisere de lingvistiske interviews, og især de diskursorienterede, for bevidst at undlade at svare på de spørgsmål man i

virkeligheden er mest interesseret i. De fleste af de interviewprojekter der bliver gennemført, ønsker jo faktisk viden om *hvad* interviewpersonerne mener og ikke bare om *hvordan* de udtrykker sig. Ved at vælge en lingvistisk tilgang har man imidlertid afskåret sig fra at udtale sig om interviewpersonens indre. Hvis man ikke opfatter sproget som et medium der kan formidle viden om skjulte sider af interviewpersonen, vil man kunne kritiseres for ikke at fortolke og forklare, men udelukkende at beskrive de foreliggende data. Det er diskurspsykologiens akilleshæl, og det er samtidig her den giver sine mest interessante svar. Den forsøger jo netop at vise hvordan vores *holdninger* og vores verdensopfattelser er rent sproglige fænomener – ikke noget vi har, men noget vi konstruerer i den konkrete samtale. Den opstiller her en interessant nyfortolkning af hvad *holdninger*, *følelser*, ja i sidste instans *mennesker* er. Fører man argumentet helt igennem bliver konsekvensen at mennesker blot er taleproducerende organiske maskiner. Hvis talen ikke er en afspejling af personen, men reproduktioner af en samfund-sindlejret diskurs, er det vel heller ikke mennesket der udtrykker sig gennem sproglige ytringer så meget som det er sproglige ytringer der manifesterer sig gennem mennesket.

Her ender den stringente teoretiske og skematiske præsentation af interviewtraditionerne. I det foregående har jeg præsenteret forskellige skoler, og argumenteret for at de i princippet udelukker hinanden. I det følgende vil jeg præsentere et konkret projekt hvor forskningsspørgsmålet har krævet at der blev trukket på flere forskellige traditioner. Som man vil se giver det nogle vanskeligheder, men måske giver det også nogle muligheder for at nedbryde grænser mellem skolerne.

INTERVIEWS I PRAKSIS

Mit ph.d.-projekt drejer sig om danskernes holdninger til importord (fra engelsk) og mere generelt til sprog i Danmark i dag. Projektet er en del af det fællesnordiske Moderne Importord i Norden-projekt, som er en sammenlignende undersøgelse af graden af importord i Norden, af tilpasningen af importord i de enkelte sprog og altså af holdninger til importord i sprogsamfundene. Som led i holdningsundersøgelsen bliver der dels gennemført en landsdækkende Gallupundersøgelse, dels en

såkaldt matched guise-undersøgelse af underbevidste sprogholdninger og endelig kvalitative, semistrukturerede interviews med 48 personer af forskellig social baggrund. Mit projekt er dette semistrukturerede interviewprojekt.

Projektet opererer med en opdeling af samfundet i fire forskellige sociale idealtyper, såkaldte *livsstile* (Dahl 1997). Informanterne udvælges som repræsentanter for disse livsstile, de tæller altså direktører såvel som lagerarbejdere. Projektet har et dobbelt formål: dels at afdække holdninger der er gennemgående for alle danskere og for de enkelte livsstile, sådan at danskerne kan sammenlignes med de øvrige nordiske befolkninger og livsstilene kan sammenlignes med hinanden. Dels at give en sammenhængende beskrivelse af de holdninger der kendetegner de enkelte livsstile og de enkelte informanter. Projektet har altså både et sammenligningselement og et ønske om at beskrive de enkelte informanter og livsstile på deres egne betingelser. Projektet må derfor for at få svar på sine spørgsmål på samme tid må være positivistisk og kvalitativt.

Sammenligneligheden forsøger man at sikre ved at alle de nationale projekter bruger samme spørgeskema og samme interviewguide i interviewene. Dermed er der en struktureret kerne i alle interviews som kan sammenlignes på tværs af livsstilsgrupper og på tværs af landegrænser. Det kvalitative element forsøger man at sikre ved at båndoptage al den samtale der foregår under og omkring interviewet, og ved (både explicit og ved at etablere en uformel stemning) at opfordre informanten til at fortælle så meget som muligt.

Ved at benytte flere forskellige interviewtilgange kan man desuden opnå en art *metodetriangulering*; det vil sige at man ved at undersøge det samme fænomen med flere forskellige måleredskaber får et mere præcist billede end man ville gøre ved kun at undersøge det med ét metoderedskab. Som man vil se nedenfor kan der også være en bagside af idealet om metodetriangulering; for hvad gør man hvis to målinger af samme fænomen peger i hver sin retning?

I forhold til de skematiske præsentationer af forskellige interviewgenrer ovenfor er mine interviews derfor en hybrid. På den ene side stramt strukturerede idet alle informanter er blevet præsenteret for det samme spørgeskema med samme spørgsmålsformuleringer, om end i forskellig rækkefølge og med forskellig grad af forklaring. På den anden side så uformelle som det har kunnet lade sig gøre under de givne ram-

mer. Informanterne er blevet opfordret til at "sige hvad de kommer til at tænke på" og til at forklare deres afkrydsninger. Med nogle informanter førte det faktisk til at der opstod lange sekvenser (op til 20-30 minutter) hvor der ikke blev stillet strukturerede spørgsmål, men blot fortalt om oplevelser, diskuteret og argumenteret. De data der blev indsamlet er med andre ord meget heterogene; fra simple talkodninger på skalaer til lange, sammenhængende livshistorier.

Udover at mine data er heterogene og dermed svære at give en entydig fortolkning af, kunne man også kritisere min brug af interviewet for en vis metodisk ambivalens. Som det er blevet fremlagt ovenfor, baserer positivistiske og kvalitative metoder sig på grundlæggende forskellige videnskabssyn og antagelser om hvordan videnskab kan udtale sig om verden. Ved første øjekast virker det derfor umuligt at bruge data der er indhentet ved en sammenblanding af de to metoder til noget videnskabeligt: Hvis man antager et positivistisk videnskabssyn (og altså forsøger at udtale sig objektivt om virkeligheden) er det et problem at intervieweren har været en aktiv deltager i interviewet – som kvalitative metoder kræver at han skal være. Hvis man omvendt ønsker naturlige data og at interviewet skal udfolde sig som en pseudo-hverdagssamtale, så er det problematisk at intervieweren bringer et spørgeskema med sig og således helt fysisk påtvinger informanten ord som ikke nødvendigvis er dem han selv ville vælge. Mine interviews sigter både efter sammenlignelighed og beskrivelser af de enkelte informanter; det dobbelte fokus giver problemer, men det kan også være det der åbner analysen for problemfeltets virkelige kompleksitet.

Analysen af de kvantitative, positivistiske data som spørgeskemaet frembringer og som især skal danne grundlag for sammenligningen landene og livsstilene imellem, er i høj grad givet af matematikken. Den består af sammenligninger af frekvenser og analyser af korrelationer samt statistiske signifikansberegninger for sådanne sammenligninger og korrelationer. Den vil jeg ikke behandle her, de kvantitative data vil kun blive inddraget for at belyse de kvalitative. I analysen af de kvalitative data er der nemlig i højere grad frihed til at de enkelte nationale projekter kan vælge deres egen analysestrategier. De resterende sider vil jeg derfor bruge på at præsentere mine data og skitsere mulige kvalitative analyser af dem.

DATA

Interviewene har som sagt adskillige gange et dobbelt mål: de skal både være sammenlignelige og kvalitative. Informanten og interviewerens sidder derfor begge med en kopi af samme spørgeskema foran sig. Et spørgeskemaspørgsmål kan fx se således ud:

FIGUR 3. ET SPØRGESKEMASPØRGSMÅL FRA "MODERNE IMPORTØR I NORDEN"

Hvor enig er du i følgende påstande:

3.4) De mennesker i Verden der ikke har engelsk som modersmål, bør lære sig engelsk som internationalt sprog.

stærkt uenig / _ / _ / _ / _ / stærkt enig

Informanten sætter et kryds på skalaen mellem 1 (stærkt uenig) og 5 (stærkt enig). Og samtidigt med afkrydsningen bliver informanten altså opfordret til at begrunde og argumentere for sine svar.

Et kvalitativt svar der knyttes til et spørgeskemaspørgsmål, og som altså i en vis forstand kan siges at ligge til grund for det kvantificerbare svar, kan fx se således ud:²

FIGUR 4. ET SVAR FRA "MODERNE IMPORTØR I NORDEN"

Interv.: mm ## okay # hvor enig er du i at de mennesker i verden som ikke har engelsk som modersmål de bør lære sig at beherske det som internationalt sprog.
Inform.: det kommer jo lidt an på hvor de er i verden ikke # men øh men jeg er sådan # ret enig i # at øh at de burde lære engelsk som internationalt sprog.
(...)
Inform.: men du ved det er også altså hvis man bor i en lørhytte i Afrika # altså så er der bare så mange ting der kommer før <at>[>] lære at kommunikere på engelsk.
Interv.: <klart>[<].
Interv.: ja men det der spørges til er en # altså <i en ideel>[>] i en ideel verden har vi så en masse sprog som folk har som førstesprog og ét # stort sprog eller har vi en masse små sprog som folk taler og så fire store sprog eller tolv store.
Inform.: <altså hvis det er sådan en>[<] [/].
Inform.: ja det synes jeg # altså jeg synes d[er] virkelig folk skal beholde deres sprog # øh # fordi at øh sprog er totalt lig med de enkelte landes kultur ikke.
Interv.: mm # men når nu vi +/.
Inform.: men jeg synes det er ret vigtigt trods alt at kunne kommunikere med andre mennesker og øh # og derfor hvis man kommer fra en eller anden vanvittig lille nation og taler et sindssygt absurd sprog # øh så er det ret hensigtsmæssigt at kunne øh for eksempel tale engelsk ikke.

Informanten som gav denne retoriske fremstilling af sine synspunkter, scorede på spørgeskemaet sit svar som 5. Som analytiker har man altså to meget forskellige typer data at basere sin fortolkning på. Som kvantificeret – og postuleret objektivt – udtryk for sin holdning siger informanten 5, altså maksimalt enig; men ser man på det retoriske udtryk, er det tydeligt at den maksimale enighed er forbundet med en mængde forbehold. I analysen må man konstruere et konsistent verdenssyn som kan forklare de to typer data, eller forkaste den ene type og give den anden forrang, eller man må på anden måde forsøge at forklare de modstridende udmeldinger.

ANALYSER

Mit forslag til at få greb om de heterogene data er for det første at forkaste tanken om at svarene skulle være en afspejling af skjulte, sjælelige sider af informanten. Hvis svarene var en afspejling ville vi jo forvente at de to svar typer overlappede hinanden, at indholdet var det samme, men medierne forskellige. Men som man så ovenfor er det ikke tilfældet. Snarere er det sådan at svarpar af afkrydsning og tale kommenterer hinanden eller direkte modsiger hinanden. Jeg påstår at det bedst kan forklares ved at informanten med de modstridende udsagn udfører forskellige handlinger, eller at de modstridende udsagn er forskellige elementer i den samlede handling "at præsentere en kompleks holdning". Derimod mener jeg at det vil være uproduktivt og kræve en del hakken hæle og klippen tær at presse et svarpar ind i en samlet, entydig analyse; altså fx at påstå at informanten "i virkeligheden" mener 5, og at det mundtlige svar er en anden måde at sige det samme på (altså at forbeholdene er uinteressante). Jeg mener med andre ord at datas heterogene natur tvinger mig til at foretage en analyse af det jeg har kaldt sproget-i-sig-selv.

I det følgende vil jeg derfor præsentere forskellige lingvistiske analyseværktøjer og foreløbige (del)analyser. Analyserne har et vist fragmentarisk præg som jeg opfatter som en nødvendig og ikke uønsket følge af at data har et lignende fragmentarisk præg. Faktisk mener jeg at en bevidst eklektisk strategi kan være en farbar vej. Ved at se på data med forskellige metoder kan man forhåbentlig på forskellig måde sige noget om holdninger til engelsk – og i bredere forstand om holdningers natur – og tegne et tilpas facetteret om end fragmenteret billede.

KONVERSATIONSANALYSE (CA)

Begynder man med den mest grundlæggende analyse af interviewene som talesprog kan man efter CA's anvisninger læse ytringer som situerede udtalelser der er bestemt af den samtale som informanten er indlemmet i. Man kan i yderste konsekvens vælge helt at se bort fra svarenes indhold og kun beskæftige sig med hvordan et holdningssvar konstrueres som sproglige handlinger. Den mest konsekvente CA analyse ville være at se på *adjacency pairs*, forbundne par som spørgsmål-og-svar, og for eksempel se hvordan informanten kreerer noget der kan opfattes som et svar og dermed viser at han har fortolket interviewerens foregående ytring som et spørgsmål. Den slags analyser er absolut interessante, men de fortæller os ikke meget om hvad holdninger er for en størrelse.

Vil man tættere på holdningernes sproglige konstruktion kunne man bruge CA-værktøjer til at beskrive hvordan "holdninger" konstrueres rent sprogligt. Fx er det slående at holdningsudtryk ofte konstrueres i formler som disse:

FIGUR 5. EN TYPISK HOLDNINGSYTRING

Inform.:	[...] jeg er ikke # jeg hører ikke til den type der synes at s/i alt # skal være dansk. {...}
Inform.:	[...] så jeg er ikke sådan øh rigoristisk at haha det hele skal være dansk.

Det er interessant at se at holdningssvar ikke gives som "jeg mener ..." eller "min holdning er at ...", men derimod som "jeg er ...", eller rettere som "jeg er ikke ...". Holdningsudtrykkene gives altså ikke som udsagn om det objekt der spørges til (her engelske låneord); de gives som udsagn om svarpersonen selv. Dermed rejses der fundamentale spørgsmål ved holdningers natur. Det antyder at holdninger ikke, som positivismen ville mene, konstrueres som en individuel følelsesmæssig tiltrækning eller frastødning knyttet til et objekt, men måske snarere som en markering eller konstruktion af social identitet. Et udtryk som "jeg hører ikke til den type der synes at alt skal være dansk", konstruerer retorisk en gruppe der mener sådan, og lægger afstand til denne. Informanten fortæller altså noget om hvilken type mennesker han ikke vil associeres med, og indirekte hvem han vil associeres med – og kun

indirekte hvad han mener om det der blev spurgt om. Det må være rimeligt at fortolke et sådant udtryk som en konstruktion eller markering af identitet. Ikke sådan at forstå at informanten virkelig *er* sådan som han siger, det ville være en forsimplet analyse, men sådan at han i den aktuelle interviewsituation vil blive *opfattet* på en sådan måde. Måske er det en bevidst selvpræsentation for at fremstå positiv i interviewerens øjne, måske for at afværge yderligere spørgsmål, måske ved han ikke selv hvorfor han gør det eller ville i virkeligheden have gjort noget helt andet; det er irrelevant, det relevante er at beskrivelse af hvilken slags person informanten er, bliver bragt på banen. Hvis det viser sig at være et gennemgående træk at holdningsudtryk konstrueres som identitetsmarkører, så bør det få konsekvenser for den måde vi bedriver holdningsforskning, og for hvad vi bruger holdningsforskning til.

Der er ikke nogen skarp grænse mellem CA og diskurspsykologi, og den grænse der er, kommer først og fremmest af at CA har sit udgangspunkt i sociologien og senere er blevet adopteret af sprogvidenskaben, mens diskurspsykologien har sit udgangspunkt i psykologien, men dog med en interesse for sprog. Man kunne derfor lige så vel kalde en retorisk analyse af holdningskonstruktioner for en diskurspsykologisk analyse. Faktisk er en del af de forskere der stod bag udviklingen af diskurspsykologien (først og fremmest Jonathan Potter, men også fx Charles Antaki) på det seneste begyndt at omtale deres analyser som CA. Når jeg alligevel opretholder en skelnen mellem CA og diskurspsykologi, er det for at skelne mellem på den ene side den ortodokse CA's analyser i *adjacency pairs* og på den anden side de analyser af diskursive repertoarer som diskurspsykologien også står for.

DISKURSPSYKOLOGI

De tidligste skrifter om diskurspsykologi handlede specifikt om holdninger (Potter & Wetherell 1987). Og derfor får diskurspsykologien her en særlig plads, skønt den altså kunne fortolkes som en afart af CA. Endvidere er diskurspsykologiens *diskursive repertoarer* altså et begreb det er værd at bide mærke i, og som dårligt kan indføjes under en CA-tilgang.

Det der gør en diskurspsykologisk tilgang til holdninger utraditionel i forhold til en positivistisk, er behandlingen af holdningsudtrykkene.

Man er nemlig ikke i diskurspsykologien interesseret i om informanterne udtaler sig positivt eller negativt om emnet (i det konkrete tilfælde engelske ord i dansk) – fordi man har en formodning om at de kunne gøre begge dele afhængigt af situationen. Man er derimod interesseret i de repertoarer (argumenter eller diskurser) de bruger til at retfærdiggøre deres stillingtagen for eller imod. Og, allervigtigst, man er ikke interesseret i disse repertoarer i formodning om at de er kognitive tilstande; man påstår altså ikke at kigge ind i informantens hoved. Holdninger er ikke noget vi *har*, men noget vi *gør* når vi samtaler. Diskurspsykologien antager at repertoarerne viser deres sociale validitet, deres effektivitet som argumenter, i og med at de bliver brugt i en samtale mellem sociale individer. Hvis man altså kan argumentere *for* engelsk i de yngre klasser i folkeskolen ved at sige ”engelsk er jo det sprog som alle i verden taler”, så har man vist at dét er et socialt gyldigt argument. Hvis man kan argumentere *imod* med et argument som fx ”man skal have styrket sit eget modersmål i stedet for engelsk” så har man vist at det har social validitet. Analysen er ikke afhængig af om informanten (og interviewer) faktisk tror på argumentet. Og det er ikke et problem hvis informanten har modstridende holdninger eller hvis det samme argument kan bruges både for og imod engelsk. Det postuleres kun at der i samfundet findes visse repertoarer som man kan bruge retorisk til at forsvare sin position. Eller helt præcist, at der *i den sociale begivenhed som interviewet udgør* findes visse repertoarer som man kan bruge retorisk til at forsvare sin position.

I citatet i figur 4 ovenfor kan man fx finde ansatser til repertoarer i formuleringer som ”det kommer jo lidt an på hvor de er i verden ikke”, ”hvis man bor i en lerhytte i Afrika (...) så er der bare så mange ting der kommer før at lære at kommunikere på engelsk”, ”folk skal beholde deres sprog (...) fordi at øh sprog er totalt lig med de enkelte landes kultur ikke”, ”det er ret vigtigt trods alt at kunne kommunikere med andre mennesker” og ”hvis man kommer fra en eller anden vanvittig lille nation og taler et sindssygt absurd sprog (...) så er det ret hensigtsmæssigt at kunne for eksempel tale engelsk ikke”.

Om man skal lære sig engelsk som internationalt sprog afhænger altså af hvor man kommer fra. Kommer man fra ”en (vanvittig) lille nation med et (lille) absurd sprog”, er det fornuftigt at lære engelsk. Man kunne

forestille sig at Danmark var en sådan vanvittigt lille nation med et absurd sprog, og at danskere derfor af disse grunde bør lære sig engelsk.

Hvis man "bor i en lerhytte i Afrika", og altså formentlig ikke har den store internationale kontakt, bør man derimod ikke lære sig engelsk, men i stedet koncentrere sig om mere presserende problemer – beherskelsen af engelsk som internationalt sprog kan altså beskrives som en luksus som forudsætter en vis velfærd.

Endelig skal indlæringen af engelsk ske som internationalt hjælpesprog, ikke som overtagelse af nationalsprog, for landes kulturelle enhed hænger uløseligt sammen med opretholdelsen eller etableringen af et nationalsprog.

For at kunne tale om disse citater som repertoier, må man dog have flere forekomster og helst fra flere forskellige informanter. Men bare dette ene eksempel viser den mulige kompleksitet i repertoierne. Informanten argumenterer tilsyneladende både for og imod engelsk som andetsprog med udtrykket "hvis man bor i et fjernt land så ...". På den ene side "hvis man bor i Afrika, er der så mange ting der er vigtigere end at lære engelsk", på den anden "hvis man bor i et lille land og taler et lille sprog, så skal man lære engelsk".

Repertoierne eller diskurserne viser sig hurtigt at blive uhyre komplekse. Ud fra en positivistisk tilgang ville man se det som en fejl, som støj på vejen fra informantens sande holdninger til hans sproglige udtryk. En diskurspsykologisk tilgang vil derimod se denne kompleksitet som selve holdningsudtrykkets natur.

KVALITATIVE DATA I DEN KVANTITATIVE ANALYSE

Endelig kan de kvantitative og kvalitative data måske bruges til at øge hinandens udsigelseskraft. Normalt er man i et positivistisk interview og med et spørgeskema tvunget til at antage at respondenterne har forstået spørgsmålene på samme måde som de var tænkt. Man har ikke inden for de stramt strukturerede spørgsmål- og svarkategorier mulighed for at undersøge hvordan svareren faktisk forstår spørgsmålene. I mine interviews derimod kan jeg ofte fungere som deltagerobservatør og blot registrere hvordan folk handler med de spørgsmålsformuleringer vi præsenterer dem for. Sagt på en anden måde: Man kan ikke i et telefoninterview først stille et spørgsmål og derefter spørge "hvordan for-

stod du spørgsmålet?”. Det ville være en bizar form for samtale i hvert fald og falde uden for rammerne for et telefoninterview. I mine interviews kan jeg derimod godt lade informanten udfylde spørgeskemaet og ud fra svarbegrundelserne gøre antagelser om hvordan han har forstået spørgsmålet. I et interview optrådte fx denne spørgsmål-svar-sevens som opfølgning på spørgsmålet ”det havde været bedst hvis alle i verden havde engelsk som modersmål”.

FIGUR 6. SVAR PÅ SPØRGSMÅL OM MODERSMÅL

Interv.:	det havde været bedst hvis alle i verden havde engelsk som modersmål # vil du ikke s[] sige et eller andet om den.
Inform.:	jamen det er fordi at jeg synes engelsk er et godt sprog # og jeg synes øh # bedre end tysk i hvert fald og også lidt lettere at lære.

Hvor spørgsmålet for spørgsmålsstilleren (forskerteamet bag undersøgelsen og interviewer) betyder ”skal alle mennesker i verden have det samme modersmål, sådan at hele verden taler ét sprog”, så betyder det for informanten snarere ”hvilket andetsprog vil du foretrække (af dem du har lært i skolen)?”.

I forbindelse med en kvantitativ undersøgelse må man stadig antage at svarerne har forstået det samme som spørgeren, eller i hvert fald at alle svarere har forstået det samme, men i en kvalitativ undersøgelse er det interessant i sig selv at registrere hvilken mening informanterne knytter til spørgsmålene. Fx er det her et vigtigt om end banalt resultat at ”modersmål” kan betyde noget helt andet for informanterne end det gør for sprogforskeren. Man kunne endda gætte på at ”modersmål” i informantens betydning bliver brugt i den offentlige debat når fordele og ulemper ved et fælles modersmål diskuteres. Her er det jo helt fundamentalt at være enige om hvad det egentlig er vi diskuterer. En kvalitativ analyse af udtryk som sammenhængende fremstillinger der optræder i en kontekst, kan altså også bruges til bedre at forstå betydningen af det enkelte ord.

KONKLUSION

Det jeg har ønsket at sige her kan opsummeres i en enkelt sætning: Interview *er* altid sprog. Vi kan behandle det sprog som interviewet frembringer på forskellig måde, men interviewdata er altid sprog. Det kan virke som en overflødig pointe. Når jeg alligevel finder det nødven-

digt at understrege det, er det fordi meget interviewforskning – mest udtalt selvfølgelig Gallupundersøgelser – præsenterer læseren for ”holdninger”, ”erfaringer”, ”følelser” osv., altså for abstrakte fænomener som ikke kommer frem i interviewet, men først kan findes gennem en fortolkning af det sprog der faktisk kom frem i interviewet. Jeg mener det er kritisabelt at lave denne kobling fra sprog til verden uden at informere læseren om hvordan man er kommet frem til sit resultat.

Den konsekvens jeg selv har taget af dette standpunkt er at sige at interview *kun* er sprog og at interviewdata må behandles som sproglige data der knytter sig nært til den sammenhæng de er brugt i. For andre vil interviewets sproglige data være data der bruges til at undersøge andre, ikke-sproglige, fænomener; erfaringer, holdninger, kulturer eller hvad det nu måtte være. Men den pointe der ikke kan understreges nok, er at koblingen fra interviewets sproglige data til at hypotetisere og konkludere om bagvedliggende fænomener ikke er uproblematisk. Overgangen fra interviewets sproglige data til at fastslå noget om verden-derude må være reflekteret, og fortolkningerne skal fremlægges og beskrives. En naiv tro på at interviewpersonens sproglige frembringelser er uproblematisk afspejlinger af hans indre liv, svarer for sprogvidenskaben til at påtage sig et sprogsyn hvor sproget bruges til udveksling af meningspakker der uproblematisk ind- og afkodes af afsender og modtager. Det er et sprogsyn som vel alle i dag vil opfatte som naivt, men som man ikke desto mindre let kommer til at påtage sig i fortolkningen af sproglige data som udtryk for menneskers virkelighed.

Jacob Thøgersen

Dansk Sprognævn

E-mail: jthoegersen@dsn.dk

Jeg skylder en stor tak til Marianne Johansen og Jann Scheuer for omfattende og skarpe kommentarer til tidligere versioner af denne artikel. Fejl og mangler står selvfølgelig for egen regning.

NOTER

- ¹ I historievidenskaben skelner man tilsvarende mellem kilder som *frembringelser* og kilder som *beretninger* (Erslev 1975 [1926]: 6f.). Som frembringelser betragtes kilderne som håndgribelige udtryk for forfatterens produktion – deres eksistens er ubetvivlelig, men deres fortolkning kan være vanskelig. Som beretninger kan kilder-

ne være mere eller mindre informerede, sandfærdige osv. – deres udsigelse er til gengæld tydeligere. Det springende punkt er at forskellen ikke ligger i kilden, men i forskerens brug af kilden. Enhver genstand der kan tolkes som *beretning* er også altid en *frembringelse*.

- 2 Udskriftskonventionerne er en let simplificeret udgave af Childes-konventionerne (se childes.psy.mu.edu). # markerer en kort pause, ## en længere pause. [/] markerer selvafbrydelse uden rettelse, [/]/ selvfafbrydelse med rettelse. +/- markerer afbrydelse af en anden og +... løs udgang. Endelig markeres overlappende tale med < >[>] og < >[<] hvor det der står i klammerne er det der overlapper, og "pilen" bagefter, [<] eller [>], markerer om det der overlappes med står før eller efter i udskriften.litteratur.

LITTERATUR

- Albris, J. (1991): "Style Analysis". F. Gregersen & I.L. Pedersen (eds.): *The Copenhagen Study in Urban Sociolinguistics*. København: Reitzel.
- Bohner, G. (2001): "Attitudes". M. Hewstone & W. Stroebe (eds.): *Introduction to Social Psychology*. Oxford: Blackwell.
- Briggs, C. (1986): *Learning how to Ask*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Clifford, J. & G. Marcus (1986): *Writing Culture*. Berkeley: University of California Press.
- Dahl, H. (1997): *Hvis din nabo var en bil*. København: Akademisk Forlag.
- Edwards, D. & J. Potter (1992): *Discursive Psychology*. London: Sage.
- Egidius, H. (2001): *Nyt psykologisk leksikon*. København: Hans Reitzel.
- Erslev, K. (1975) [1926]: *Historisk teknik*. 2. udg., 9. oplag, København: Gyldendal.
- Fowler, F. & T. Mangione (1990): *Standardized Survey Interviewing*. Newbury Park, NJ: Sage.
- Heegaard, J., U. Hvilshøj & E. Møller (1995): "Det sociolingvistiske interviews anvendelighed". *Danske Folkemål* 37. København: Reitzel.
- Hjorth Andersen, B. (1982): *Om spørgeskemaer: Problemer ved spørgsmålsformuleringer i interviewundersøgelser*. København: Socialforskningsinstituttet.
- Houtkoop-Steenstra, H. (1995): "Meeting Both Ends: Between Standardization and Recipient Design in Telephone Survey Interviews". P. ten Have & G. Psathas (eds.): *Situated Order*. Washington, D.C.: University Press of America.
- Houtkoop-Steenstra, H. (2000): *Interaction and the Standardized Survey Interview*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hovmark, H. (2004): "Jagten på det autentiske citat". *Danske talesprog* 5.
- Kvale, S. (1987): "Validity in the Qualitative Interview". J. Fog, K. Jensen, O. Kristensen & S. Kvale: *Interviewet som forskningsmetode*. Århus, Århus Universitet, Psykologisk Institut.

- Kvale, S. (1997): *Interview – Introduktion til det kvalitative forskningsinterview*. København: Reitzel.
- Labov, W. (1984): "Field Methods of the Project on Linguistic Change and Variation". J. Baugh & J. Scherzer (eds.): *Language in Use*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- LaPiere, R. (1934): "Attitudes versus Action". *Social Forces* 13.
- Manstead, A. & G. Semin (2001): "Methodology in Social Psychology: Tools to Test Theories". M. Hewstone & W. Stroebe (eds.): *Introduction to Social Psychology*. Oxford: Blackwell.
- Møller, E. (1991): "Narratives in the Sociolinguistic Interview". F. Gregersen & I.L. Pedersen (eds.): *The Copenhagen Study in Urban Sociolinguistics*. København: Reitzel.
- Olsen, H. (2002): *Kvalitative kvaler: Kvalitative metoder og danske kvalitative interviewundersøgelers kvalitet*. København: Akademisk Forlag.
- Potter, J. & M. Wetherell (1987): *Discourse and Social Psychology*. London: Sage.
- Rubow, C. (2000): *Hverdagens teologi*. Frederiksberg: Anis.
- Rubow, C. (2003): "Interviewet som deltagerobservation". K. Hastrup (red.): *Ind i verden*. København: Reitzel.
- Schaeffer, N.C. & D. Maynard (1996): "From Paradigm to Prototype and Back Again". N. Schwarz & S. Sudman (eds.): *Answering Questions*. San Francisco: Josey-Bass.
- Schaeffer, N.C. (2002) "Conversation with a Purpose – or Conversation? Interaction in the Standardized Interview". D. Maynard, H. Houtkoop-Stenstra, N.C. Schaeffer & J. van der Zouwen (eds): *Standardization and Tacit Knowledge*. Hoboken, NJ: John Wiley.
- Spradley, J. (1979): *The Ethnographic Interview*. Austin, TX: Holt, Rhinehart & Winston.
- Stax, H.-P. (2000): "And Then What Was The Question Again? – Text and Talk in Standardized Interviews". *Proceedings of the Section on Survey Research Methods*. Alexandria, VA: American Statistical Association.
- Suchman, L. & B. Jordan (1990): "Interactional Troubles in Face-to-Face Survey Interviews". *Journal of the American Statistical Association* 85 (409). Alexandria, VA: American Statistical Association.
- Tanggaard, L. (2003): "Forskningsinterviewet som diskurser der krydser klinger". *Nordisk Pedagogik* 23. Oslo: Nordisk Forening for Pædagogisk Forskning.
- Wetherell, M. & J. Potter (1992): *Mapping the Language of Racism*. New York: Columbia University Press.
- Wolfson, N. (1976): "Speech Event and Natural Speech". *Language in Society* 5. Cambridge: CUP.